

brucka - ks. Stanisław Budzik oraz ks. Józef Niewiadomski. Nie był tam reprezentowany oficjalnie żaden polski ośrodek naukowy. Zapewne i tym razem zaważyły trudne do pokonania względy finansowe.

Ks. Stanisław Longosz - Lublin

4. PROGRAM WYKŁADÓW Z PATROLOGII NA PAPIESKIM WYDZIALE TEOLOGICZNYM W POZNANIU

A. Uwagi wstępne

Wykłady z patrologii odbywają się na II roku w wymiarze 2 godzin tygodniowo. Celem wykładów jest ukazanie przede wszystkim doktryny /teologii/ Ojców, zarówno od strony jej cech charakterystycznych, jak również w aspekcie rozwojowym. Tematy wykładów są tak formułowane, aby studenci z imieniem danego Ojca Kościoła kojarzyli konkretną problematykę. W ramach wykładów nie omawia się zasadniczo biografii Ojców /studenci zobowiązani są uzupełnić to samodzielnie/. Podawane są tylko niezbędne dane, dotyczące głównie okresu oraz tytuły tych dzieł, które odnoszą się do nakreślonej w temacie problematyki. Jednak przy niektórych Ojcach w celu wprowadzenia w problematykę omawiane jest tło historyczne, aby studenci wiedzieli, dlaczego dani Ojcowie zajęli się właśnie takim, a nie innym zagadnieniem. Studium Ojców Kościoła winno im pomóc dostrzegać nie tylko rozwój myśli chrześcijańskiej, ale także trudności jej krystalizowania oraz związane z nimi zmagania. Sprzyja to wyrobieniu postawy szacunku i czci wobec Ojców Kościoła. Student winien wynieść z wykładów obraz Ojców Kościoła jako ludzi oddanych bez reszty Chrystusowi i Jego nauce, którzy - jeśli podejmują nawet pełne ferworu polemiki - czynią to w imię nieskazitelnosci nauki Chrystusowej. Wykłady stają się wtedy rodzajem formacji w kierunku: "pokochać Ojców", aby uczyć się od nich wiary i wierności Prawdzie.

Problematyka wykładów w I semestrze ukazuje Ojców Kościoła bardziej jako świadków wiary, w II semestrze - bardziej jako teologów. To rozłożenie akcentów ma wyjść w pewien sposób naprzeciw możliwościom intelektualnym studentów, choć nie zmienia to faktu, że przedstawiony poniżej program o wiele lepiej spełniałby swoje zadania, gdyby był realizowany na roku II lub IV.

B. Program wykładów w I semestrze

I Zagadnienia wstępne

1. Pojęcie patrologii
2. Patrologia a patrystyka
3. Cechy Ojca Kościoła
4. Nieomylność Ojców - Tradycja jako źródło Objawienia
5. Wydania dzieł Ojców i krótki rys historyczny /zapoznanie ze stosowanymi skrótami wydań źródłowych/
6. Główne szkoły i środowiska myśli Ojców.

II. "Didache" najstarszym przekazem literatury patrystycznej /historia odkrycia, układ i treść dzieła, millenaryzm/.

III. Problematyka Ojców Apostolskich

/Kto, cechy wspólne: a. mistyczne przeżywanie wiary prowadzące do entuzjazmu męczeństwa /podaje się tutaj także elementy teologii męczeństwa/; b. rola biskupa w gminie, a w szczególności biskupa Rzymu /omawia się tutaj także stopnie hierarchiczne/. Jako dopowiedzenie pierwszej cechy wspólnej - często krótkie omówienie Akt Męczenników w związku z analizowaniem modlitwy dziękczynnej przed śmiercią z "Akt Polikarpa".

IV. Zagadnienie pokuty w "Pasterzu" Hermasa

Punkt wyjścia: czy wszyscy starożytni chrześcijanie byli bohaterami wiary i świętymi, czy nie było grzeszników?/.

V. Apologeci chrześcijańscy II w. w konfrontacji z pogaństwem

/Punkt wyjścia: krwawe prześladowania chrześcijan nie przyniosą spodziewanego rezultatu. Pogaanie rozpoczynają więc atak ideologiczny: a. jakie zarzuty wobec chrześcijan i kto? b. odpowiedź chrześcijan - objaśnienie terminu "apologia", c. umowne odróżnienie w apologiach argumentacji filozoficznej i obyczajowej, d. podział apologetów II w. na cztery środowiska/.

1. Środowisko greckie: Arystydes, Quadratus, nieznan autor "Listu do Diogneta", Atenagoras.

- a. omówienie w tzw. argumentacji filozoficznej - aa. negatywnego orzekania o Bogu /ukazanie rozwoju doktryny na linii

Arystydes - Atenagoras/, bb. w "Liście do Diogneta" - odpowiedź autora na trzy pytania: kim jest Bóg chrześcijan, dla którego nie wahają się oddać swojego życia; dlaczego chrześcijaństwo odrzuca politeizm i judaizm; dlaczego chrześcijaństwo - skoro uważa się za religię prawdziwą - pojawiło się na świecie tak późno?

b. w argumentacji tzw. obyczajowej - obraz chrześcijan /Apologetyka Arystydesa, "List do Diogneta"/.

2. Środowisko rzymskie: św. Justyn - doktryna o Logosie /argumentacja filozoficzna/ i o Eucharystii /w argumentacji obyczajowej/.
3. Środowisko wschodnie: Tacjan /pojęcie Boga jako Ducha/, Teofil z Antiochii /pojęcie Trójcy/.
4. Środowisko afrykańskie: tylko Tertulian "Apologetyk" omawiany jednak osobno/, Minucjusz Feliks - do samodzielnej lektury.

VI. Chrześcijańska literatura polemiczna II w. - św. Ireneusz /gnosytycy, ich dwa podstawowe twierdzenia, odpowiedź Ireneusza: teologia tradycji, teologia historii, teoria rekapitulacji/.

VII. Prawnicze ujęcie religii - Tertulian

1. "Apologetyk" - Tertulian jako apologeta,
2. Nauka o pokucie/ jej prawniczy profil w "De poenitentia"/,
3. "Preskrypcja przeciw heretykom" /objaśnienie prawniczych pojęć preskrypcji i ekscypcji/.

VIII. Początki eklezjologii - św. Cyprian

1. "Lapsi" i kwestia pokuty /rola Kościoła hierarchicznego/,
2. Jedność biskupów /rola kolegium biskupów i Kościoła Rzymskiego/,
3. Spór o ważność chrztu udzielanego przez heretyków /funkcja Kościoła/.

C. Program wykładów w II semestrze

I. Początki teologii - Szkoła Aleksandryjska

/Punkt wyjścia: gnoza = teologia. Geneza i założenia Szkoły/.

1. Wiara a teologia według Klemensa Aleksandryjskiego /nie ma teologii bez wiary: wiara punktem wyjścia, teologia punktem dojścia; odzwierciedlenie w postawie życiowej - sokrateizm etyczny Klemensa/.

2. Funkcja wychowawcza Logosu /lektura "Pedagoga"/.

3. Początki dogmatyki - Orygenes

- a. życiorys Orygenesesa i podział jego dzieł na 4 grupy: dogmatyczne, egzegetyczne, apologetyczne i ascetyczno-mistyczne /trzeba zapamiętać przynajmniej tytuł jednego dzieła z każdej grupy/.
- b. chrystologia Orygenesesa - pojęcie theantropos, communicatio idiomatum, terminy greckie, które mają znaczenie dla rozwoju późniejszej chrystologii.
- c. egzegeza Orygenesesa /alegoria - trzy warstwy w Piśmie św./.
- d. eschatologia Orygenesesa /teoria apokatastazy/.

II. Obrona bóstwa Jezusa Chrystusa w obliczu herezji arianizmu - św. Atanazy i św. Hilary /Punkt wyjścia: po edykcje mediolańskim nastąpił przełom także myślowy; swoboda w wyznawaniu wiary pociąga za sobą większe niebezpieczeństwo herezji; Ariusz i jego twierdzenia; odpowiedź Soboru Nicejskiego; uchwał Soboru bronią: na Wschodzie - Atanazy, na Zachodzie - Hilary; podobieństwa w ich życiorysach, dzieła/.

1. Argumenty Atanazego na Bóstwo Jezusa Chrystusa.

2. Argumenty Hilarego na Bóstwo Jezusa Chrystusa /rozdzielenie pojęć: osoba i natura, ich znaczenie dla chrystologii/. Zakończenie uwaga, że spory o Bóstwo 2 Osoby Boskiej musiały w konsekwencji doprowadzić do sporów o Bóstwo 3 Osoby Boskiej. Wskazanie, że chrystologia Hilarego jest w rzeczywistości teologią trynitarną /co koresponduje z tytułem dzieła "De Trinitate"/.

III. Problematyka Ojców Kapadockich

1. Problematyka wspólna Ojców Kapadockich:

- a. rozwój teologii trynitarniej a zwłaszcza teologii Ducha Św.
- b. formuła trynitarna Bazylego, jej aplikacja w doksolologii,

zasada "ekonomii" stosowana przez Bazylego,

- c. Duch Święty - Bóg: formułuje wyraźnie Grzegorz z Nazjanzu; w sformułowaniu - pokłosie Soboru w Konstantynopolu.
- e. zagadnienie: hellenizm - chrześcijaństwo /rozstrzygnięcie problemu korzystania z dorobku kultury greckiej.

2. Problematyka szczegółowa

a. św. Bazyli Wielki

aa. twórcą reguły zakonnych /w tym miejscu krótko o Ojcach Pustyni/,

bb. doktryna społeczna nierozzerwalnie złączona z imieniem Bazylego /głównie w oparciu o homilie; rozróżnienie pojęć "ktesis" i "chresis"/.

b. św. Grzegorz z Nazjanzu - największy poeta starożytności chrześcijańskiej /analiza wybranego poematu/.

c. św. Grzegorz z Nyssy - teoretyk teologii życia wewnętrznego /omówienie etapów I stopnia doskonałości chrześcijańskiej, "katharsis", teoria oglądania Boga w zwierciadle własnej duszy w oparciu o "Homilię na VI błogosławieństwo/.

IV. Spory trynitarne a kult Matki Bożej - św. Cyryl Aleksandryjski

/Punkt wyjścia: związek z teologią trynitarą, naświetlenie trudności Nestoriusza, Cyryl Aleksandryjski klasykiem mariologii, jego rola na Soborze Efeskim/.

1. Mariologia Cyryla Aleksandryjskiego /w oparciu o list 17/.
2. Sformułowanie IV Homilii Efeskiej i ich wpływ na literaturę późniejszą - Romanos.
3. Tytuł "theotokos" przed Cyrylem, historia tekstu "pod Twoją obronę".

V. Pobożność maryjna Ojców Syryjskich

1. Cechy charakterystyczne Szkoły Syryjskiej.
2. Formy literackie.
3. Zależność od Starego Testamentu - obrazowość.
4. Maryja ukazwana i czczona zawsze w łączności z Jezusem - cecha charakterystyczna starożytności chrześcijańskiej.

5. Wpływ na literaturę etiopską - krótka wzmianka o niej.

VI. Przeszczepienie myśli greckiej na Zachód - św. Rufin z Akwilei, św. Hieronim /Punkt wyjścia: łacina staje się językiem także inteligencji; rodzi się potrzeba tłumaczeń/.

1. Zasluga Rufina - tłumaczenia, spisanie "Credo".

2. Tłumaczenia i dorobek egzegetyczny Hieronima,

a. życiorys Hieronima,

b. cechy osobowościowe na podstawie listu XXII,

c. metoda historyczno-gramatyczna stosowana w Komentarzach do Pisma św.

VII. System etyki chrześcijańskiej - św. Ambroży

1. Officia media i perfecta podstawowymi różniczeniami w etyce chrześcijańskiej /w oparciu o "De officiis"/; różnica między systemem etyki stoickiej i chrześcijańskiej - cel ostateczny człowieka.

2. Doktryna Ambrożego na temat: Kościół - państwo.

3. Osobista działalność duszpasterska Ambrożego /stosunek do grzeszników, akcentowanie miłosierdzia Bożego, hymny i ich znaczenie, autorytet kaznodziei/.

VIII. Niektóre aspekty teologii św. Augustyna

1. Dane biograficzne - ogólna charakterystyka "Wyznań".

2. Teologia Augustyna jako odpowiedź na:

a. manicheizm - nauka o wolnej woli człowieka,

b. pelagianizm - doktryna o łasce,

c. donatyzm - sakramentologia, eklezjologia,

d. Wandalowie - teologia historii w "De civitate Dei",

e. szczyt teologii trynitarniej - dzieło "De Trinitate".

3. Osobne omówienie soteriologii Augustyna /z ukazaniem charakterystycznego sposobu dowodzenia; powszechność odkupienia - powszechność grzechu pierworodnego/.

D. Uwagi końcowe

1. Nie starcza na ogół czasu na omówienie teologii Wcielenia św. Leona Wielkiego. Zagadnienie to jest tylko zasygnalizowane,

wraz ze wskazaniem, w jakim sensie Sobór Chalcedoński stanowi punkt przełomowy, po którym zaczyna się zakręt wprowadzający historię, literaturę i teologię w okres średniowiecza.

2. Studenci sami zapoznają się z problematyką św. Cyryla Jerozolimskiego i św. Jana Chryzostoma. Gdy niekiedy starcza czasu, po omówieniu Ojców Greckich, przerabiany jest temat: "Homilia i katecheza jako forma patrystycznego nauczania: św. Cyryl Jerozolimski i św. Jan Chryzostom". Omawiane są wtedy cechy charakterystyczne katechezy i homilii jako rodzaju literackiego w starożytności chrześcijańskiej.

3. Na wszystkich wykładach czytane są odpowiednio dobrane teksty Ojców Kościoła, które stanowią bazę omawianej problematyki.

Ks. Bogdan Czesz - Poznań

5. KOŁOKWIUM: ŚW. AUGUSTYN NA ZIEMIACH ŚW. AMBROŻEGO

W dniach 1-4 października br. odbyła się w Varese pierwsza część kolokwium na temat: "Dzieło literackie św. Augustyna między Cassiciacum a Mediolanem", zorganizowanego przez Wyższy Instytut Studiów Religijnych z okazji 1600 rocznicy nawrócenia św. Augustyna. Druga część kolokwium zatytułowana "Św. Augustyn w Mediolanie - chrzest", odbędzie się w przyszłym roku 22-24 kwietnia w Mediolanie. Obydwie części sympozjum noszą wspólną nazwę: "Św. Augustyn na ziemiach św. Ambrożego".

Międzynarodowe kolokwium w Varese obradujące w Villa Cagnola było publiczną lekturą i analizą pod kierunkiem wybitnych profesorów traktatów filozoficznych napisanych przez św. Augustyna jeszcze przed jego chrztem. Otworzył je 1 października wieczorem abp Bolonii kard. G. Biffi prelekcją pt. "Nawrócenie św. Augustyna a obraz Kościoła". Obradom pierwszego dnia /2 X/ przewodniczyli profesorowie z Katolickiego Uniwersytetu Sacro Cuore z Mediolanu: najpierw przed południem analizowano "Contra academicos" pod kierunkiem prof. G. Reale, a następnie "De beata vita" pod okiem prof. L.F. Pizzolato; po południu zaś odbyła się dyskusja i konferencja na temat: "Duch-